

АНОТАЦІЯ

Пшенична О. О. Формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Хмельницький, 2020.

У дослідженні подано теоретико-методичне обґрунтування і результати експериментальної перевірки дієвості педагогічних умов формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності.

У першому розділі висвітлено стан розробленості проблеми дослідження в Україні та за кордоном, особливості професійної діяльності офіцерів-прикордонників і змісту їхньої підготовки в сучасних умовах, зарубіжний досвід підготовки фахівців до застосування методів аналізу ризиків у правоохоронній діяльності, а також визначено сутність, структуру та особливості змісту поняття «професійна готовність офіцера-прикордонника до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності».

У другому розділі подано методику виконання дослідження, визначено критерії, показники та рівні сформованості професійної готовності офіцерів-прикордонників до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності, з'ясовано стан сформованості цієї готовності, обґрунтовано педагогічні умови і розроблено структурно-функціональну модель формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності.

У третьому розділі подано зміст і методику впровадження педагогічних умов формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності, результати формувального етапу експерименту, а також методичні

рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності.

З'ясовано, що у сучасних умовах виконання персоналом органів охорони державного кордону завдань оперативно-службової діяльності неможливе без належної аналітичної діяльності та готовності до застосування методів аналізу ризиків. Професійна готовність майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності відрізняється складністю, обумовленою та багатогранністю. З урахуванням наукових поглядів на поняття готовності й особливостей оперативно-службової діяльності офіцерів-прикордонників їх професійну готовність до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності потрактовано як професійно важливу особистісну здатність, що формується у процесі фахової підготовки та характеризується усвідомленим ставленням до ефективного вирішення завдань оперативно-службової діяльності, охоплює систему мотивів, знань, умінь і навичок, професійно-важливих властивостей особистості, що в комплексному поєднанні забезпечують ефективне застосування офіцером-прикордонником процедур і методів обробки інформації з метою визначення наявних та потенційно можливих ризиків у сфері безпеки державного кордону. Доведено, що структурно професійна готовність майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності містить мотиваційно-особистісний, когнітивно-пізнавальний та операційно-результативний компоненти.

Мотиваційно-особистісний компонент характеризує спонукальний аспект професійної готовності до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності, а також стосується особистісних властивостей, необхідних для належного застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності. Когнітивно-пізнавальний компонент охоплює систему знань про особливості інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-службової діяльності органів охорони державного кордону, методологію аналізу ризиків, специфіку застосування системи аналізу ризиків, порядок

проведення ідентифікації ризиків і загроз, порядок організації та здійснення профілювання ризиків тощо. Операційно-результативний компонент утворює сукупність умінь щодо належного застосування методів аналізу ризиків, що оптимальним чином забезпечують ефективне виконання завдань з охорони державного кордону.

Доведено, що важливість підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування методів аналізу ризиків обумовлено призначенням і функціями Державної прикордонної служби України, необхідністю офіцера-прикордонника здійснювати аналіз стратегічного планування й управління прикордонними підрозділами.

За результатами дослідження встановлено, що сформованість у майбутніх офіцерів-прикордонників професійної готовності до застосування методів аналізу ризиків можна оцінити за трьома критеріями та відповідними їм показниками, зокрема особистісним (відданість державі, професійному обов'язку; стійкі пізнавальні інтереси у сфері застосування методів аналізу ризику; прагнення до безперервного саморозвитку в сфері застосування методів аналізу ризику; рішучість, впевненість у своїх силах при вирішенні завдань з аналізу ризиків), когнітивним (знання суті та змісту організації інформаційно-аналітичної діяльності; знання методологічних основ аналізу ризиків у Державній прикордонній службі України, суті, змісту, мети аналізу ризиків та управління ними; знання методологічних основ профілювання ризиків, порядку, основних форм та методики підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів і документів та методики проведення аналітичних досліджень) та діяльнісним (уміння генерувати ідеї; уміння критично мислити; самостійність при вирішенні складних завдань; творчий підхід до вирішення складних завдань інформаційно-аналітичної діяльності). Використання зазначених критеріїв дозволяє виокремити три рівні сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування методів аналізу ризиків (низький, середній та оптимальний).

На основі результатів аналізу науково-педагогічної літератури, а також зарубіжної і вітчизняної практики підготовки фахівців до проведення аналізу

ризиків у сфері безпеки державного кордону визначено й обґрунтовано педагогічні умови формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності, зокрема: підвищення мотивації до вивчення ризиків у сфері прикордонної безпеки та їх аналізу; введення спеціального тематичного курсу для поглибленого вивчення сутності інтегрованої моделі аналізу ризиків; застосування інноваційних форм і методів навчання для опанування вмінь і навичок аналітичної та творчої діяльності, прийняття управлінських рішень щодо охорони державного кордону. Доведено, що системно організовувати роботу з формування у майбутніх офіцерів-прикордонників професійної готовності до застосування методів аналізу ризиків дозволяє структурно-функціональна модель, яка містить організаційно-мотиваційний, навчально-методичний та оцінно-результативний блоки.

В організаційному плані впровадження обґрунтованих педагогічних умов є сукупністю комплексних (системних) педагогічних заходів впливу на курсантів для поетапного формування в них професійної готовності до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності. З метою перевірки дієвості педагогічних умов формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності проведено формувальний етап педагогічного експерименту, результати якого підтвердили гіпотезу дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

уперше: обґрунтовано педагогічні умови формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності (підвищення мотивації до вивчення ризиків у сфері прикордонної безпеки та їх аналізу; введення спеціального тематичного курсу для поглибленого вивчення сутності інтегрованої моделі аналізу ризиків; застосування інноваційних форм і методів навчання для опанування вмінь і навичок аналітичної та творчої діяльності, прийняття управлінських рішень щодо охорони державного кордону); визначено сутність

поняття «професійна готовність офіцера-прикордонника до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності» (професійно важлива особистісна здатність, що формується у процесі фахової підготовки та характеризується усвідомленим ставленням до ефективного вирішення завдань оперативно-службової діяльності, охоплює систему мотивів, знань, умінь і навичок, професійно-важливих властивостей особистості, що в комплексному поєднанні забезпечують ефективне застосування офіцером-прикордонником процедур і методів обробки інформації з метою визначення наявних та потенційно можливих ризиків у сфері безпеки державного кордону), його зміст і структуру (єдність мотиваційно-особистісного, когнітивно-пізнавального та операційно-результативного компонентів);

удосконалено зміст критеріїв (особистісного, когнітивного і діяльнісного) за рахунок використання показників, що дозволяють діагностувати сформованість професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності;

подальшого розвитку набули: процес формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності за рахунок структурно-функціональної моделі цього процесу; характеристика рівнів сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності за рахунок використання визначених показників.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що:

створено і впроваджено в освітній процес спеціальний тематичний курс «Застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності Державної прикордонної служби України»; розроблено навчально-методичне забезпечення підготовки офіцерів-прикордонників до оперативно-службової діяльності з урахуванням нових викликів прикордонної безпеки України та посиленої уваги до системного застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності;

упроваджено методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності, в яких ураховано нові виклики прикордонній безпеці.

У навчально-методичне забезпечення навчальних дисциплін «Тактика прикордонної служби (управління службою прикордонного підрозділу)», «Прикордонний контроль (Організація прикордонного контролю)», «Прикордонний контроль (Здійснення прикордонного контролю)» включено питання, що розкривають особливості застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності. Під час викладання цих дисциплін передбачено використання додаткового матеріалу і завдань для набуття практичних навичок застосування методів аналізу ризиків в оперативно-службовій діяльності.

Ключові слова: професійна готовність, методи аналізу ризиків, офіцер-прикордонник, педагогічні умови, фахова підготовка, охорона державного кордону.